
МОДЕЛЬ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАНЯТЬ КАРАТЕ, СПРЯМОВАНА НА ПСИХОФІЗИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Петровська, Євгеній Імас, Віталій Сергієнко

Анотація. Розглянуто шляхи соціалізації дітей молодшого шкільного віку, що впливають на їхній психофізичний розвиток. *Мета.* Обґрунтування та розробка моделі позашкільних занять карате, спрямованої на створення сприятливих умов для психофізичного та соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Методи.* Теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової літератури, соціологічні методи дослідження (анкетування), педагогічні методи дослідження, методи математичної статистики. *Результати.* Встановлено, що залучення молодших школярів до спеціально організованої позашкільної рухової активності створює найкращі умови для їхнього психофізичного та соціального розвитку. На основі даних наукової літератури та власного практичного досвіду розроблено модель позашкільних занять карате, спрямовану на психофізичний та соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку, яка включає: мету, завдання, принципи (соціологічні, дидактичні, методичні принципи фізичного виховання), етапи впровадження (організаційно-інклюзивний, діяльнісний, контрольо-оціночний), програму, критерії ефективності.

Ключові слова: молодший шкільний вік, позашкільна рухова активність, психофізичний розвиток, соціальний розвиток.

Abstract. The ways of junior school age children socialization influencing their psychophysical development have been considered. *Objective.* Substantiation and development of a model of extracurricular karate practicing, aimed at creating favorable conditions for psychophysical and social development of children of junior school age. *Methods.* Theoretical analysis and generalization of scientific literature data, sociological research methods (questionnaires), pedagogical methods of research, methods of mathematical statistics. *Results.* It has been established that attracting junior pupils to specially organized extracurricular motor activity creates the best conditions for their psychophysical and social development. On the basis of scientific literature data and own practical experience, the model of extracurricular practicing karate aimed at psychophysical and social development of children of junior school age has been developed including: purpose, tasks, principles (sociological, didactic, methodical principles of physical education), stages of implementation (organizational-inclusive, activity, control and appraisal), program, efficiency criteria.

Keywords: junior school age, extracurricular motor activity, psychophysical development, social development.

Вступ. Сучасне суспільство вимагає від початкової школи виховати маленького повноправного активного громадянина, здатного розвивати індивідуальність і відповідати викликам сьогодення. Сучасна педагогіка розглядає особистість як єдине ціле, котра існує, проявляється і формується в діяльності і спілкуванні. Звідси і найважливіша характеристика особистості – соціальний образ людини, усіма своїми проявами пов'язаний з життям оточуючих його людей, тобто з суспільством. Будучи частиною соціуму, людина набуває певного суб'єктивного досвіду, який стає її невід'ємною частиною. Зважаючи на сказане, соціалізацію розглядають як процес практичного засвоєння людиною соціальних цінностей, норм, моделей поведінки, прийнятих у суспільстві, і формування індивідуальності [3].

Зміни, що нині відбуваються, ставлять перед системою освіти якісно нове завдання – формування соціально активної, самостійної, творчої особистості, здатної до самореалізації в соціально цінних видах діяльності. Початкова школа є не

єдиним етапом в особистісному смислому розвитку кожної дитини, але фундамент закладається саме в ній. Тому на цьому етапі гостро постає питання про активізацію внутрішніх можливостей дітей у процесі самовдосконалення [7].

Соціалізація учня реалізується тільки в єдності навчальної, розвиваючої та виховної діяльності. Саме тому виділяють такі напрями розвитку дитини в школі як особистості і суб'єкта діяльності: розвиток її інтелекту, емоційної сфери, стійкості до стресів, впевненості в собі, позитивного ставлення до світу і прийняття інших, самостійності, самовдосконалення [3].

Проблеми соціалізації особистості розробляються представниками різних наук. Соціологи розглядають вплив соціалізації на соціальну структуру суспільства, систему суспільних відносин і підкреслюють, що з її допомогою людина набуває соціальної природи і здатності брати участь у соціальному житті. Психологічні дослідження виявляють соціалізуючі функції безпосереднього оточення людини, відмічаючи, що со-

ціалізація сприяє прийняттю й успадкуванню цінностей, норм, культури суспільства, оволодінню необхідними соціальними навичками в різноманітних соціальних взаємодіях. У педагогіці соціалізацію особистості на всіх вікових етапах вивчають у двох аспектах: сутність, тенденції та перспективи соціалізації відносно соціально контрольованої її частини – виховання; як процес засвоєння і відтворення норм суспільства – середовища, що забезпечує розвиток і самореалізацію людини протягом усього життя [13].

Результати теоретичних досліджень вказують на те, що дослідниками різних сфер розкрито загальнотеоретичні питання, котрі стосуються соціалізації та розвитку психофізичних здібностей школярів у процесі фізичного виховання та спорту. У роботі В. П. Зубанова, Д. В. Ларина, В. Г. Свиначенко [4] відображено можливість побудови педагогічної взаємодії на уроці фізичної культури відповідно до системи обмежень і можливостей розвитку учня, його персоніфікованих особливостей і пріоритетів розвитку, якості соціалізації і самореалізації. Р. А. Канатовим [6] досліджено педагогічні засоби соціалізації молодших школярів в умовах рекреаційно-розвиваючого середовища, а Л. Г. Пак [13] розглядає соціалізацію молодших школярів в ігровій діяльності.

Багато робіт присвячено пошуку шляхів соціалізації та розвитку психофізичних здібностей у процесі занять карате. Так, у роботі М. О. Авдєєнко, М. С. Монахова [2] визначено понятійні процеси соціалізації і самореалізації особистості, уточнено робочі визначення «соціалізація учня, який займається карате», «самореалізація учня, який займається карате»; І. Д. Іващенко [5] виділяє в системі умов і факторів побудови детермінант і моделей авторське визначення «самореалізація учня в карате»; А. А. Поповою [14], М. І. Хамдамовим [20], В. А. Хиля [21] наведено авторські визначення категорії «соціалізація» в конструктах педагогіки фізичної культури і спорту на прикладі карате; визначенням педагогічних умов соціалізації особистості в процесі занять карате займались В. Г. Свиначенко, А. С. Содиков, О. Ю. Похороков [18], А. А. Попова [15].

Незважаючи на різноманіття представлених робіт та їх безсумнівну теоретичну і практичну значущість, завдання психофізичного та соціального розвитку молодших школярів в умовах спеціально організованої позашкільної рухової активності є відкритими для теоретичного осмислення та експериментального дослідження.

На нашу думку, одним із перспективних шляхів соціалізації дітей молодшого шкільного віку є їх залучення до занять у позанавчальний час. Ми погоджуємося з думкою Р. А. Канатова [6], що учні з їхніми пізнавальними здібностями в такій

моделі розглядаються як центральна фігура педагогічної системи, як активний компонент цього середовища. Проте, такий підхід до соціалізації має бути зорієнтований на формування і розвиток особистості в навчально-виховному процесі, котрий реалізується як цілісний, безперервний і створює найбільш сприятливі умови для соціального розвитку особистості.

На відміну від школи, позашкільні заклади є більш вільними, що сприяє забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, її соціалізації, включенню в суспільні відносини, входженню у широкий світ. Згідно із Законом України «Про позашкільну освіту», система позашкільної освіти спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні [9].

Особливістю позашкільної освіти є забезпечення змістовного вільного часу дитини. У ході реалізації програм позашкільних освітніх закладів діти формують власну думку, індивідуальне світосприйняття, отримують практичні навички, необхідні для життя в соціумі, розвивають свою комунікативну культуру, спілкуються в колективі однолітків, а отже – навчаються співпраці та співтворчості. Процес соціалізації дитини значною мірою визначається спілкуванням з однолітками, яке складається в малих групах, класах, формальних і неформальних об'єднаннях [12]. Система позашкільної освіти великою мірою забезпечує подібне спілкування. Зазначимо, що соціальне середовище, в якому формується особистість, слід розуміти не тільки як оточення, а й як систему можливостей, вимог та очікувань, яка виконує конструктивні й диригентські функції у цьому процесі [8].

Дослідження виконано відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016–2020 рр. за темою 3.1 «Технології психологічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» (номер держреєстрації 0111U001733).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити модель позашкільних занять карате, спрямовану на створення сприятливих умов для психофізичного та соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової літератури, соціологічні методи (анкетування), педагогічні методи, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження проводили на базах загальноосвітньої школи ім. О. Довженка № 87 та загальноосвітньої школи I–III ступенів № 126 м. Києва. У дослідженні взяли участь 257 учнів молодших

класів. У результаті анкетного опитування обстежених школярів було встановлено, що у 58 хлопчиків і 74 дівчаток спеціально організована рухова активність складається винятково із обов'язкових уроків фізичної культури, 14 хлопчиків і 14 дівчаток зазначили, що двічі на тиждень займаються фізичними вправами самостійно або з батьками (відвідують басейн, тренажерний зал, займаються танцями, виконують фізичні вправи на спортивних майданчиках), а 67 хлопчиків і 30 дівчаток тричі на тиждень відвідують заняття у спортивних секціях зі східних единоборств.

Дані наукової літератури [1, 10] свідчать про те, що у молодшому шкільному віці найвагомішими інститутами соціалізації є сім'я та школа. Результати наших досліджень підтверджують той факт, що діти, які зростають у сім'ях з емоційно сприятливими взаємовідносинами, батьки яких беруть активну участь у шкільному житті, мають більш високі показники соціального розвитку порівняно з дітьми, які виховуються у сім'ях, де менше уваги приділяють власним дітям. Слід зазначити, що нами виявлено взаємозв'язок між самооцінкою школярів та характеристикою батьківської взаємодії. Практично усі діти, самооцінка яких неадекватна, зростають у сім'ї, де характер спілкування батьків є несприятливим або ж конфліктним. Процес соціалізації дитини значною мірою визначається спілкуванням з однолітками, яке складається в малих групах, класах, формальних і неформальних об'єднаннях [12].

Результати проведеного нами анкетування вказують на те, що школярі, які займаються у спортивних секціях та фізичними вправами самостійно, легко вступають у контакт зі своїми однокласниками, не зазнають труднощів у спілкуванні з товаришами. У той самий час серед школярів, які відвідують винятково уроки фізичної культури, виявлено 48,3 % хлопчиків та 36,5 % дівчаток, які мають проблеми у спілкуванні з однолітками.

На особливу увагу заслуговують дослідження можливостей дітей молодшого шкільного віку у формуванні та розвитку соціальних засад життєдіяльності особистості. Саме в цей період відбувається ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності, а саме: мотивація соціально значущої діяльності, в межах якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності молодшого школяра, оскільки вона спрямована на досягнення конструктивних позитивних результатів, що визначає особистісну активність дитини; вміння управляти психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, що створює основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки; діалогічність свідомості, критичне ставлення до себе і до інших; дитина стає здатною до адекватної

самооцінки, а задоволеність собою і досить висока самооцінка є важливими складовими соціальної компетентності [17].

Зазначене підтверджене і результатами наших досліджень. Так, вивчення мотивації та морально етичної орієнтації учнів молодшого шкільного віку дало змогу встановити, що внутрішня позиція сформована у 39,7 % хлопчиків та 45,9 % дівчаток, спеціальна рухова активність яких включає лише заняття фізичною культурою в школі. Мотивація до навчальної діяльності сформована у 51,7 % хлопчиків та 47,3 % дівчаток. Серед дітей, які вказали, що займаються фізичними вправами самостійно, внутрішня позиція сформована повною мірою, за даними класного керівника, у 71,4 % хлопчиків та 78,6 % дівчаток. Серед дітей, які займаються у спортивних секціях внутрішня позиція сформована у 89,6 % хлопчиків та 90 % дівчаток.

Отримані результати свідчать, що спеціально організована рухова активність має значний вплив на формування не лише мотивації, а й самооцінки молодших школярів – у 82,1 % хлопчиків та у 83,3 % дівчаток, які займаються у спортивних секціях, зафіксована адекватна самооцінка.

Аналіз проведеного опитування класних керівників дав змогу встановити, що психічний розвиток дітей, які окрім обов'язкових уроків фізичної культури відвідують заняття у спортивних секціях, є на порядок вищим, ніж у дітей, які мають нижчі показники рухової активності. Отримані дані підтверджують результати наукових пошуків А. Москаленко, Т. Дорофєєвої [11], а також А. А. Попової [16], яка зазначає, що саме заняття спортивними единоборствами, зокрема карате, сприяють успішній соціалізації особистості молодшого школяра, оскільки мають вплив не лише на фізичні здібності, а й на психологічні.

У ході дослідження психофізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку було використано тести, які характеризують швидкість простої та складної рухової реакції, координацію і точність рухів. Результати вказують на значні відмінності між школярами, які мають різний рівень рухової активності. Так, швидкість простої рухової реакції дітей, які займаються у спортивних секціях, є статистично достовірно ($p \leq 0,05$) вищою, ніж у тих, які займаються фізичними вправами на уроках фізичної культури чи самостійно у позанавчальний час. Аналогічні відмінності виявлено і під час оцінки складної рухової реакції, координації та точності рухів.

Імовірно, це пов'язано зі специфікою видів спорту, якими займаються обстежувані нами діти, – спортивними единоборствами. Відомо, що найкращі умови для розвитку складної рухової реакції створюються під час спортивних та рухливих

Рисунок 1 – Модель позашкільних занять карате, спрямована на психофізичний та соціальний розвиток дітей

ігор, а також єдиноборств. Діти, які займаються у спортивних секціях, краще проявляють уміння постійно утримувати об'єкт у полі зору, визначати його просторові і часові переміщення та оперативно підбирати адекватні рухи-відповіді.

Отримані результати попередніх досліджень було покладено в основу обґрунтування та розробки моделі позашкільних занять карате, спрямованої на психофізичний та соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку (рис. 1). В основу моделі було покладено такі принципи соціалізації: системності, діяльності, двосторонньої взаємодії, особистої активності та вибірковості. Також було застосовано методичні принципи фізичного виховання: свідомості і активності, систематичності, доступності, індивідуалізації. Доцільність використання зазначених принципів обґрунтовано у наукових роботах [19, 22].

Основними етапами впровадження розробленої моделі позашкільних занять карате визначено: організаційно-інклюзивний, діяльнісний, контрольно-оціночний. Діяльнісний етап передбачає проведення занять карате зі школярами та містить програму, спрямовану на психофізичний та соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку. Програма включає теоретичну та практичну (загальну, спеціальну, технічну) підготовку, а також тестування.

Оцінка ефективності розробленої моделі здійснюється на основі таких показників: рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості та роботоздатності дітей молодшого шкільного віку; рі-

вень розвитку психофізичних якостей (швидкість простої та складної рухової реакції, координація і точність рухів); рівень соціального розвитку (мотивація і морально-етична орієнтація, психічний розвиток – увага, сприйняття, зорова і слухова пам'ять).

Висновки. Результати аналізу сучасної наукової літератури та практичного досвіду свідчать, що найкращі умови для формування всебічно розвиненої особистості молодшого школяра створюються в процесі його включення до спеціально організованої позашкільної рухової активності. На основі результатів вивчення психофізичного та соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку встановлено значні відмінності між школярами, які мають різний рівень рухової активності (займаються фізичними вправами лише на уроках фізичної культури, додатково займаються у спортивній секції або самостійно виконують фізичні вправи у позанавчальний час). Розроблено модель позашкільних занять карате, спрямовану на психофізичний та соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, завдання, принципи, етапи впровадження, програму, критерії ефективності.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективності запропонованої моделі позашкільних занять карате, спрямованої на психофізичний та соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

Література

1. Абдуразакова Д. М. Семья и школа как факторы социализации детей младшего школьного возраста / Д. М. Абдуразакова, З. М. Ибрагимова // Мир науки, культуры, образования. – 2017. – № 5. – С. 83, 84.
2. Авдеенко М. О. Особенности социализации и самореализации обучающегося в каратэ / М. О. Авдеенко, М. С. Монахов // Наука и молодежь: проблемы, поиски, решения : тр. Всерос. науч. конф. студ., аспирант. и молодых ученых. – Новокузнецк: Изд. центр СибГИУ, 2016. – Вып. 20, ч. II. – С.148–151.
3. Ефременко О. Ф. Социализация младших школьников [Электронный ресурс] / О. Ф. Ефременко // Педагогическое образование специалистов в современных условиях: теория и практика. – 2016. – Режим доступа к ресурсу: VK.com/topic-2464833_33602900.
4. Зубанов В. П. Особенности формирования модели социализации обучающегося на уроках физической культуры / В. П. Зубанов, Д. В. Ларин, В. Г. Свиначенко // Динамика взаимоотношений различных областей науки в современных условиях : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа: Омега Сайнс, 2017. – Ч. 2. – С.138–140.
5. Иващенко И. Д. Самореализация обучающегося в каратэ как социально-педагогическая проблема / И. Д. Иващенко // Современное состояние и перспективы развития научной мысли : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа : Омега Сайнс, 2016. – Ч. 2. – С.142, 143.
6. Канатов Р. А. Педагогические средства социализации младших школьников в условиях рекреационно-развивающей среды : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Р. А. Канатов. – Сочи, 2010. – 159 с.
7. Качалкова Е. А. Социализация младших школьников [Электронный ресурс] / Е. А. Качалкова. – Режим доступа до ресурсу: http://dd95.ucoz.ru/load/dlja_vospitatelej_shkolnogo_otdelenija/2-2-0.
8. Коберник Г. Соціалізація особистості молодшого школяра в умовах навчального середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gkobernik.at.ua/load/socializacija_osobistosti_molodshogo_shkoljara_v_umovakh_navchalno_go_seredovishha/1-1-0-14.
9. Лука К. Специфіка соціалізації молодших школярів у закладах позашкільної освіти / К. Лука // Зб. наук. пр. студентів, аспірантів і молодих учених «Молода наука». – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – Т. 3. – С. 329, 330.
10. Матишак М. В. Напрями співпраці педагога з батьками у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів / М. В. Матишак // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 279–282.
11. Москаленко А. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку шляхом комплексної спортивно-ігрової організації занять з фізичної культури / А. Москаленко, Т. Дорофєєва // Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах : зб. ст. XIV Міжнар. наук. конф. – 2018. – Т. 2. – С. 48–54.
12. Окушко Т. Вектор спрямування позашкільної освіти у сучасних соціокультурних умовах / Т. Окушко // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2012. – № 2. – С. 19–23.
13. Пак Л. Г. Социализация младших школьников в игровой деятельности: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Г. Пак. – Оренбург, 2004. – 179 с.
14. Попова А. А. Возможности социализации обучающегося через занятия каратэ / А. А. Попова // Наука, образование и инновации : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа : Омега Сайнс, 2016. – Ч. 1. – С. 234–236.
15. Попова А. А. Педагогические условия социализации обучающихся, занимающихся каратэ / А. А. Попова // Эволюция современной науки : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа : Аэтерна, 2016. – Ч. 2. – С. 222–224.
16. Попова А. А. Успешность как продукт социализации обучающегося в каратэ / А. А. Попова // Роль инноваций в трансформации современной науки : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа : Аэтерна, 2016. – Ч. 1. – С. 274–276.
17. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень / О. В. Проценко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 35. – С. 451–457.
18. Свиначенко В. Г. Педагогические условия социализации и самореализации личности в каратэ [Электронный ресурс] / В. Г. Свиначенко, А. С. Содиков, О. Ю. Похориков // Гуманитарные научные исследования. – 2016. – № 8. – Режим доступа: URL: <http://human.snauka.ru/2016/08/16002>.
19. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2 т. / [Т. Ю. Круцевич, Н. Є. Пангелова, О. Д. Кривчикова та ін.; за ред. Т. Ю. Круцевич]. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К. : Олімп. л-ра, 2017. – Т. 1. – 368 с.
20. Хамдамов М. И. Возможности детерминации и уточнения моделей социализации обучающегося, занимающегося каратэ / М. И. Хамдамов // Современные условия взаимодействия науки и техники : сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. – Уфа : Омега Сайнс, 2017. – Ч. 2. – С.133–135.
21. Хиля В. А. Особенности уточнения категории «социализация» в структуре занятий каратэ / В. А. Хиля // Наука и молодежь: проблемы, поиски, решения : тр. Всерос. науч. конф. студ., аспирант. и молодых ученых. – Новокузнецк : Изд. центр СибГИУ, 2016. – Вып. 20. – ч. II. – С.336–338.
22. Ягупов В. В. Педагогіка / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Literature

1. Abdurazakova D. M. Family and school as the factors of socializing junior school age children / D. M. Abdurazakova, Z. M. Ibragimova // Mir nauki, kultury, obrazovaniya. – 2017. – N 5. – P. 83, 84.

2. *Avdeyenko M. O.* Peculiarities of socialization and self-realization of those practicing karate / M. O. Avdeyenko, M. S. Monakhov // *Nauka i molodezh: problemy, poiski, resheniya : trudy Vserossiyskoy konferentsiyi studentov, aspirantov i molodykh uchenykh.* – Novokuznetsk: Izdatelsky tsentr SibGIU, 2016. – Iss. 20, Part II. – P.148–151.
3. *Yefremenko O. F.* Junior schoolchildren socialization [Electronic resource] / O. F. Yefremenko // *Pedagogicheskoye obrazovaniye spetsialistov v sovremennykh usloviyakh.* – 2016. – Access mode: VK.com/topic-2464833_33602900.
4. *Zubanov V. P.* Formation features of socialization model for pupils at physical culture lessons / V. P. Zubanov, D. V. Larin, V. G. Svinarenko // *Dynamics of correlations between different branches of science under modern conditions : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Omega Science, 2017. – Part 2. – P. 138–140.
5. *Ivashchenko I. D.* Self-realization of karatekas as a socio-pedagogical problem / I. D. Ivashchenko // *Modern state and prospects of scientific thought development : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Omega Science, 2017. – Part 2. – P. 142, 143.
6. *Kanatov R. A.* Pedagogical means of junior schoolchildren socialization in conditions of recreational and developing environment : Dissertation of Ph. D. in Pedagogics : 13.00.01 / R. A. Kanatov. – Sochi, 2010. – 159 p.
7. *Kachalkova E. A.* Junior schoolchildren socialization [Electronic resource]. – Access mode: http://dd95.ucoz.ru/load/dlja_vospitatelej_shkolnogo_otdelenija/2-2-0.
8. *Kobernyk H.* Socialization of junior pupil personality in educational environment [Electronic resource]. – Access mode: http://gkobernik.at.ua/load/socializacija_osobistosti_molodshogo_shkoljara_v_umovakh_navchal-no_go_seredovishha/1-1-0-14.
9. *Luka K.* Specifics of junior pupils socialization in establishments of out of school education / K. Luka : zbirnyk naukovykh prats studentiv, aspirantiv i molodykh uchenykh «Moloda nauka. – Zaporizhzhia : ZNU, 2015. – Vol. 3. – P. 329, 330.
10. *Matishak M. V.* Directions of teacher cooperation with parents in the course of forming social competence of junior schoolchildren / M. V. Matishak // *Molodyi vchenyi.* – 2015. – N 2 (17). – P. 279–282.
11. *Moskalenko A.* Improvement of physical fitness level in junior schoolchildren by means of complex sports playing organization of physical culture lessons / A. Moskalenko, T. Dorofeyeva // *Problems and prospects of sports games and single combats development in higher educational institutions : zbirnyk statey XIV Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii.* – 2018. – Vol. 2. – P. 48–54.
12. *Okushko T.* Vector of direction of extracurricular education in modern sociocultural conditions / T. Okushko // *Dyrektoreshk., litseiu, himnazii.* – 2012. – N 2. – P. 19–23.
13. *Pak L. G.* Junior schoolchildren socialization within playing activity: Dissertation of Ph. D. in Pedagogics : 13.00.01 / L. G. Pak. – Orenburg, 2004. – 179 p.
14. *Popova A. A.* Possibilities of socializing karate students / A. A. Popova // *Nauka, obrazovaniye i innovatsiyi : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Omega Science, 2016. – Part 1. – P. 234–236.
15. *Popova A. A.* Pedagogical conditions of socializing those practicing karate / A. A. Popova // *Contemporary science evolution : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Aeterna, 2016. – Part 2. – P. 222–224.
16. *Popova A. A.* Successfulness as a product of socialization of karate student / A. A. Popova // *Role of innovations in contemporary science transformation : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Aeterna, 2016. – Part 1. – P. 274–276.
17. *Protsenko O. V.* Social competence of junior pupils as the subject of studies / O. V. Protsenko // *Pedagogika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh.* – 2014. – Iss. 35. – P. 451–457.
18. *Svinarenko V. G.* Pedagogical conditions of personality socialization and self-realization in karate [Electronic resource] / V. G. Svinarenko, A. S. Sodikov, O. Y. Pokhorukov // *Gumanitarnyye nauchnyye issledovaniya.* – 2016. – № 8. – Access mode: URL: <http://human.snauka.ru/2016/08/16002>.
19. *Theory and methods of physical education: textbook for students of higher physical culture and sport institutions: in 2 Vol.* / [T. Y. Krutsevych, N. I. Pangelova, O. D. Kryvchykova et al.; ed. by T. I. Krutsevych]. – [2nd revised edition]. – Kyiv : Olimpiyska literatura, 2017. – Vol. 1. – 368 p.
20. *Khamdamov M. I.* Possibilities of determination and specification of socialization models of karate students / M. I. Khamdamov // *Contemporary conditions of science and technique interrelations : sbornik statey Mezhdunarodnoy konferentsiyi.* – Ufa: Omega Science, 2017. – Part 2. – P. 133–135.
21. *Khilya V. A.* Peculiarities of specification of «socialization» category in the structure of karate sessions / V. A. Khilya // *Nauka i molodezh: problemy, poiski, resheniya : trudy Vserossiyskoy konferentsiyi studentov, aspirantov i molodykh uchenykh.* – Novokuznetsk: Izdatelsky tsentr SibGIU, 2016. – Iss. 20, – Part II. – P. 336–338.
22. *Iahupov V. V.* Pedagogics / V. V. Iahupov. – Kyiv: Lybid, 2002. – 560 p.